

Wat de Ogowé vertelde

(voor iets oudere kinderen)

door

JOHAN WINKLER

Er zijn maar heel weinig rivieren die eens rustig met je kunnen praten. Meestal hebben ze het veel te druk en komen aan een kalm gesprek niet toe. Neem bijvoorbeeld de Rijn! Dag en nacht varen daar de schepen over, de raderboten en de Rijnaken en motorboten en wat niet al. En langs de oevers van de Rijn liggen tientallen steden en er rijden treinen aan de linker- en aan de rechterkant van de rivier, — neen, zo'n rivier heeft het veel te druk.

Met zo'n rivier als de Ogowé is het anders. Die heeft alle tijd om met je te praten. Niet, dat het een kleine rivier is. Hemeltje neen, zij is stukken groter, breder en langer dan de Rijn. Maar de Ogowé weet niet wat drukte is. Geen steden langs de oevers, hoogstens hier en daar een paar huisjes die een negerdorpje vormen. En wat treinen zijn, dat weet de Ogowé niet en stoomboten — ja, een hoogst enkel klein stoombootje vaart er wel eens over heen, maar dat is dan ook alles. Die Ogowé heeft alle tijd om eens een rustig praatje met je te maken. Dat moet je niet proberen als je in een *pirogue* tegen de stroom van de Ogowé

opvaart. Want dan kun je de Ogowé toch weer niet verstaan. Waarom niet? En wat is zo'n *pirogue* eigenlijk voor een ding?

Een pirogue is een heel lange roeiboot, een soort kano, een soort uitgeholde boomstam zoals waarmee de Batavieren indertijd naar ons land moeten zijn gekomen. En daarin laat je je voortpagaaien door een paar negers. Die staan rechtop in die holle boot en met hun lange roeispanten bewegen ze het vaartuig voort, een-twee, een-twee. Dat is geen makkelijk karwei en daarom vuren die negers elkaar telkens aan: dan schreeuwen ze elkaar toe van: dóórzetten, jongens! en als het schreeuwen niet helpt, bedenken ze allerlei liedjes die ze zingen gaan en waarin ze jou als blanke passagier een beetje voor de gek houden, en lachen dat ze dan doen! Ja, tegen dat geschreeuw en gekakel en tegen dat zingen en dat lachen kan de Ogowé niet op.

Die begint pas te praten als we weer terugvaren, met de stroom mee. Die stroom is zo sterk, dat je de boot rustig z'n gang kunt laten gaan. Je hoeft maar een heel klein beetje te pagaaien en dus hoeft je ook niet meer te zingen en te schreeuwen – en kijk, dan is het eindelijk een prachtige gelegenheid om met de Ogowé een babbeltje te maken. Want wat is het hier nu stil! Wat is het hier in het hartje van Afrika stil! We zijn heel, heel ver van huis en alles is hier niet alleen stil, maar ook erg vreemd. Om te beginnen: wat een hitte! Op het water gaat het nog een beetje, maar ook daar doe je er goed aan je hoed op te houden: vóór je 't weet, heb je een zonnesteek. En dan: wat lijkt die strakke blauwe hemel hier hoog! Er is geen wolkje te zien, het is alles alleen maar zon, zon en nog eens zon en hitte, hitte en nog eens hitte.

Links en rechts zie je heel in de verte de oevers van de rivier. Alleen maar bossen. Neen, bossen is het verkeerde woord. In Afrika heb je alleen maar reuzen-bossen, wouden, oerwouden. Je kunt het niet helpen, maar die wouden maken je toch wel een beetje bang, zo geheimzinnig zijn ze, zo donker en eindeloos!

En nu zijn de negers er ook maar bij gaan zitten en zachtjes drijven we met de stroom; hoe stil het nu is merk je pas goed als er in de verte een grote vogel even schreeuwt. Zo stil! En in die stilte begint de Ogowé met je te praten . . .

Pas op! zegt de Ogowé, steek je hand niet in mijn water, want dat is gevaarlijk. Wel 'ns van elektrische vissen gehoord? Nou, die kunnen je een lelijke schok geven. Houd je handen maar liever binnen boord! En pas op die tse-tse-vlieg, daar! Je zult er wel niet voor voelen om slaapziekte te krijgen, nietwaar?

Zo praat de Ogowé. En ze is blij, dat ze eindelijk eens aanspraak heeft!

Gaan jullie terug naar Lambarene? zegt ze. Dat dacht ik wel! Zo, dus je logeert een paar dagen bij de dokter, bij de „grote dokter”, zoals die negers hem noemen, bij Albert Schweitzer. Ik herinner me nog heel goed hoe hij hier de eerste keer kwam, dat was in – och, wanneer was dat ook al weer? Je moet 't me maar niet kwalijk nemen, maar zo jong ben ik nu ook niet meer – misschien wel honderd-duizend jaar. En al die jaren maar stromen en stromen, hier tussen die wouden, die minstens óók zo oud zijn! Ja, als je zo oud bent, dan wordt 'n mens – pardon, 'n rivier – wel eens vergeetachtig! Wat wou ik ook al weer zeggen? O ja, wanneer de dokter hier het eerst kwam. Nu weet ik het ineens, dat was in 1913. Hè, ik zou me zelf wel ik weet niet wat kunnen doen, dat ik dat zo gauw niet meer wist.

Want – en nu zegt de Ogowé dat ineens heel erg plechtig, heel erg *overtuigd* – want dat was toch wel een heel erg belangrijk jaar, toen die dokter Schweitzer hier kwam . . .

En dan zwijgt ze even en je hoort alleen maar wéér zo'n grote vogel die van uit de oneindige wouden over het oneindige water aan komt vliegen. Maar dan gaat ze weer verder, de Ogowé, en zegt:

Daarvóór hadden we hier allerlei ander bezoek. Negerkoningen die negers van andere stammen kwamen roven om ze aan de slavenhalers – net zulke blanke mensen als jij – te gaan verkopen. Brr, ik mag daar niet aan denken: de sterkste mannen werden weggehaald en de zwakken bleven over, misschien zijn de zwarte mensen aan mijn oevers daarom nog zo ziek, omdat alleen de zwakken toen overbleven. En later, toen kwamen hier de Fransen. Nee, nee, ik zeg geen kwaad van ze . . . neem bijvoorbeeld dat opperhoofd van ze, die Brazza, . . . die heeft hier heel het land wel veroverd, maar tot zijn eer moet ik het hem nageven, hij heeft het gedaan zonder een druppel bloed te vergieten en met de slavenjacht en de slavenhalerij was het uit en daarom . . . nee, van de Fransen zeg ik geen kwaad. Behalve die ene keer, toen ben ik nijdig op ze geweest . . .

Je merkt het dat de brave Ogowé zich opwindt, want haar golven beginnen eensklaps te rimpelen en te krullen en de negers staan op in de pirogue en roepen: Hé, hé! en moeten de boot even met moeite in de rechte koers houden.

Wat gebeurde er dan, Ogowé?

Dat zal ik je zeggen, antwoordt de Ogowé. Die goede dokter Schweitzer! Hij was hier alleen maar gekomen om de mensen te helpen. Al die zieken, hè, waar ik

't al met je over had. Niemand zorgde voor ze. Ze stierven maar – aan de slaapziekte, aan de moeraskoortsen en aan nog vreselijker kwalen. Schweitzer hielp ze. Hij begon helemaal alleen met z'n vrouw en niemand anders. En hij deed alles, hij bouwde hutten voor de zieke negers en hij opereerde ze en hij gaf ze te eten en hij maakte ze beter en hij was alleen maar goed, alleen maar – hoe noemen ze dat bij jullie, mensen? o ja, hij was alleen maar een Christen. Maar toen kwam in 1914 de oorlog

en toen ontdekten de Fransen hier, dat de dokter uit de Elzas kwam en omdat die Elzas toen nog Duits was, was de dokter eigenlijk ook een Duitser en dus een vijand. En omdat – nee, laat ik me nu niet wéér opwinden – en omdat hij een vijand was, moest hij weg. En ze namen hem gevangen en zetten hem op een schip

en brachten hem naar Europa en – hoe heet dat? – o ja, ze internéerden hem. Kun je nou begrijpen, dat ik als eenzame rivier de mensen wel eens *gek* vind?

De Ogowé zwijgt even. Ze ziet 't zeker weer vóór zich: hoe het hospitaal verlaten achterbleef en niemand de zieken meer hielp. En hoe toen langzamerhand al die hutten en barakken in elkaar zakten en hoe het oerwoud over al die vernieling hééngroeide. En hoe er soms zieken van mijlen en mijlen ver naar Lambarene kwamen omdat ze dachten dat de grote dokter er nog was, maar hij was er niet meer en niemand kon hen helpen.

Ineens praat de Ogowé weer. Hij kwam weer terug! zegt ze. Het duurde tot 1924, maar hij kwam terug. En hij begon opnieuw. Hij bouwde een hospitaal, een beter hospitaal. En de zieken kwamen weer en werden beter gemaakt. Wat een geluk!

De Ogowé is zo blij als ze zich dat allemaal herinnert, dat ze ineens sneller begint te stromen en de negers, die zowaar een beetje ingedut zijn, worden er wakker van en beginnen weer te pagaaïen en te zingen.

Ik mag graag naar dat zingen luisteren, zegt de Ogowé zachtjes. Maar weet je waar ik 't liefst naar luister? Naar de dokter, als hij 's avonds laat op zijn piano speelt. Dat is wel een heel oude piano, zeggen ze, maar ik heb er nooit een andere gehoord en daarom vind ik het mooi – veel mooier dan al dat getrommel van de neger-tam-tams, want dàt hoor ik nu al honderdduizend jaar en dat kan ik wel dromen. Nee, als de dokter op z'n piano speelt, dan houd ik mijn adem in, dan houd ik mij zo stil als een muisje en dan zorg ik dat mijn golven zich ook kalm houden, zodat ik geen rivier meer lijk, maar één groot, stil meer. Als de dokter speelt, die muziek van Bach, dan heb ik een gevoel dat de hemel opengaat en dat ik niet alleen luister en dat de zieke negers in het hospitaal niet alleen luisteren en niet alleen de antilopen en de pelikanen, maar ook de engelen die zich om die open hemel verdringen, – zo mooi is dat!

De Ogowé krijgt, als ze dat vertelt, zowaar tranen in haar ogen, maar gelukkig merk je het niet, omdat ze toch al zo nat is. Trouwens, foei! moet zo'n oude rivier nu zowaar beginnen te huilen? Gelukkig, het is weer gauw voorbij en nu kan ze weer rustig verder praten . . .

Een paar keer, zegt ze, ging de dokter weer weg. Met dat akelige stoombootje, dat twee keer in de week op mijn rug kabaal komt schoppen. En een angst dat ik uitstond, als hij weg ging! Maar hij kwam altijd weer terug en een van z'n pelikanen heeft me verteld dat ik me ook niet bang hoeft te maken als hij vertrekt. Dan gaat hij naar die verre blanke landen van jullie om daar te spelen, op orgels, nog mooier dan z'n piano hier, en om geld mee te nemen dat hij nodig heeft om weer nieuwe hutten en barakken voor z'n zieke negers te bouwen. Vijfduizend zieken in het jaar, daar is wat voor nodig! Maar wat praat ik allemaal, dat weet je natuurlijk zelf óók! Je logeert hier immers bij hem! Was je blij toen je hem zag? Ja, dat kan ik mij voorstellen . . . en hoe ben je hier gekomen? Hm! met dat vliegtuig, dat hier eens in de week over heen komt? Zo! Mooi is dat! Zo'n oude rivier is jullie dus niet goed genoeg en niet gauw genoeg, nou moet het al door de lucht. Enfin, de dokter is wijzer, die waagt zich niet in zo'n ijzeren reuzenpelikaan. Wat moet een man van zeven en zeventig ook z'n leven wagen! We

kunnen hem namelijk nog niet missen, weet je. We – daar bedoel ik natuurlijk me zelf niet mee, maar wel die zieke negers. Heb je ze gezien?

Ja, beste Ogowé, ik heb ze gezien – al die arme mensen met hun vreselijke kwalen, die mensen met hun barre koortsen en hun wonden en hun zweren en hun vergroeide ledematen. En die tweehonderd melaatsen, die óók al naar de grote dokter gekomen en gebracht zijn, omdat hij altijd wel weet hoe ze toch nog geholpen kunnen worden. Hij en de dokters die met hem meewerken en de verpleegsters die altijd met hem klaar staan, of het dag is of nacht. En als je al die ellende ziet, dan word-je bang en dan zeg je: wat een hel, en zou maar het liefst weglopen. Maar als je de liefde ziet waarmee Schweitzer en zijn helpers die ellendigen tegemoet treden en als je ziet hoe blij en opgewekt ieder in Lambarene zijn werk doet, dan lóóp je niet meer weg en dan bèn je niet meer bang en dan zeg je: ja, 't is hier wel een hel maar 't is tegelijk een hemel.

Zo is het, zegt de Ogowé, en ze zwijgt na dat: zo is het! Ze zwijgt, alsof ze er over nadenkt, over die hel en over die hemel. Maar dan rukt ze zich zelf uit haar gedachten en zegt: Hé, zou je die negers van je niet eens wakker porren? Ze zijn al weer ingedoezeld en kijk, dáár! om de hoek, daar is het hospitaal!

En nu por ik de negers inderdaad wakker. Kom jongens, pagaai me netjes naar de kant, de dokter staat te wachten!

En daar slaan ze met hun roeispanten in het water en ze roepen weer: heil en ze roepen weer: ho! en ze zingen weer om zich zelf aan te sporen en ze maken zo'n kabaal, dat ik de Ogowé niet meer hoor, – alleen nog maar een kort: Dag! dat de rivier me ten afscheid toeroept.

De dokter helpt me aan de kant de wal opstappen. Zeven en zeventig jaar! En nog zo sterk. Zo ongebroken. Een reus. Een onvermoeibaar man.

„Hoe heb je 't gehad op onze Ogowé?” vraagt hij.

„Hele gesprekken heb ik met haar gevoerd, dokter!”

Schweitzer kijkt me verbaasd aan.

„Gesprekken? Met de rivier? Je hebt toch geen zonnesteek? En ik heb je nog zo gezegd, dat je hier nooit in de hitte je hoed mag afzetten!”

